

det Hverv tildelt. Den er saa triumferende stærk, saa ukuelig som Livet selv, naar den sætter Basunen i Vejret og blæser Sejrsfanfare.

Der er mange Slags Paaskeliljer: Lange og korte, blege eller knaldgule, tidlige og sildige, enkelte eller dobbelte. Ja, om en Paaskelilje skal være enkelt eller fyldt, er jo en af de Ting, vi ellers saa fredelige Blomstervenner let kan blive uenige om. Det vilde være dristigt at paastaa, at de fyldte Paaskeliljer er de kønneste; der er ingen rigtig Form over dem, og de spiller let i det grønne. Naar alligevel en hel Del udmærkede Mennesker synes, at de er de eneste rigtige Paaskeliljer, maa det være af den uangribelige Grund, at saadan saa de ud i Bedstemors Have, og naar Bedstemor nu hviler ude paa Kirkegaarden, kan man ikke tænke sig at bringe Blomsterhilsenen til Paaskemorgen med nogen anden Slags.

Det er en Skuffelse, naar Paasken falder saa tidligt, eller Foraaret kommer saa sent, at de rodfaste Paaskeliljer paa Gravstedet ikke naar at springe ud til Dagen. Derfor er der Grund til at nævne en, som sjælden kommer for sent, den lille, lave *Narcissus pumilus*; den ligner ganske de store, med lang, gul Trompet og det hele, den er bare mindre, men munter og blomsterrig. Og saa kommer den 14 Dage før den øvrige Familie.

Paasken er den Tid paa Aaret, hvor Kirke-tonen og Naturens Rytme smelter inderligst sammen. Vaarens Opvaagnen til Liv giver den skønneste Baggrund for Opstandelsesbudskabet, og Paaskeliljen er dets Herold.

Vi sander *Grundtvigs* Ord til Paaskeliljens Pris:

O, hvor est du mig dog kær,
Bondeblomst fra Landsbyhave!
Mer end Rosen est du værd,
Paaskeblomst paa Fædres Grave!
Du forkynder mig en Vaar,
ja, et helligt Jubelaar,
som hver ædel Blomst af Døde
skal forklaret igenføde.

Og aldrig er Kirkegaarden skønnere, end naar Paaskeliljerne luer paa de Kæres Grave, mens Buskene knoppes.

Fig. 4.
Paaskeliljer med lang
Trompet.

Planter og Principper

Af Havearkitekt Johannes Tholle

Det gik ikke, som saa mange havde ventet det, at efter den overordentlige strenge Vinter 1939-40 vilde der ikke foreløbig komme en lige saa streng Vinter, — tværtimod har Vinteren 1940-41 opvist Kuldegrader, som har slaaet tidligere kendte Rekorder, og Frostens Vedholden er heller ikke af ringe Omfang, — hvorlænge den vil vare ved, kan der ikke dømmes om, da disse Linjer skrives.

Det er imidlertid allerede muligt nu at forudse, at Vinteren vil bringe yderligere Ødelæggelser paa Kirkegaardenes Plantebe-

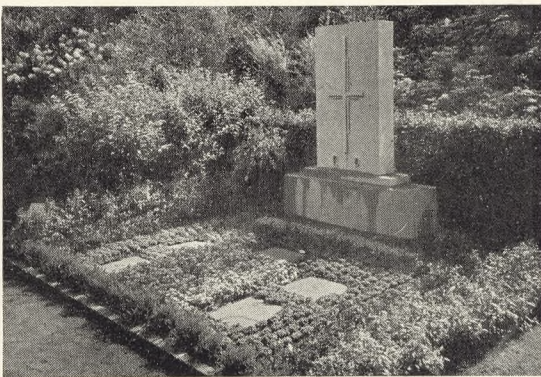
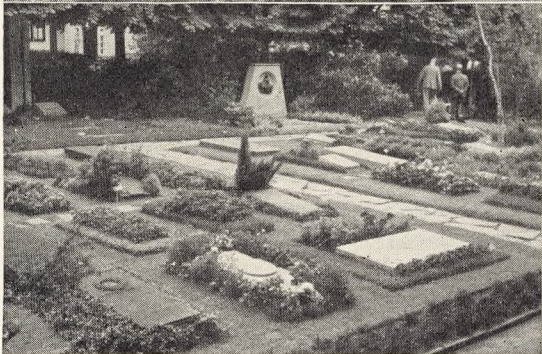
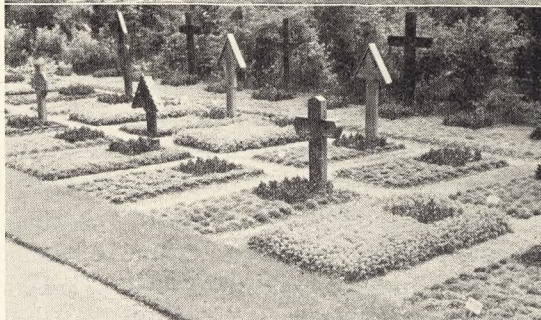
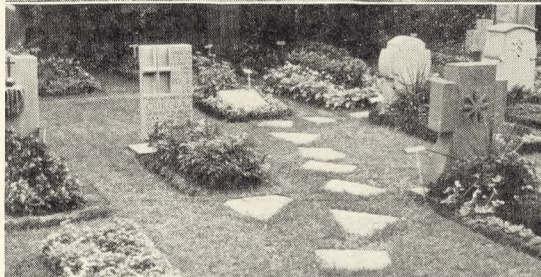
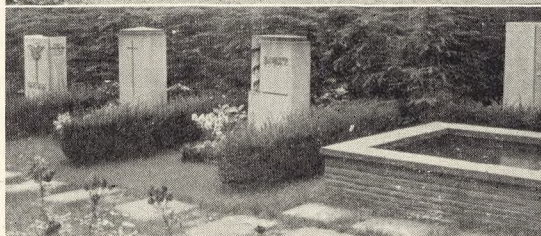
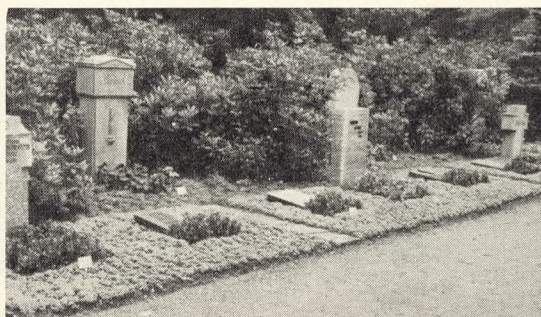
stand. De Planter, som overlevede den forrige Vinter, maatte igennem et meget tørt, meget blæsende og stærkt forsinket Foraar; de fik derefter en kølig og regnfuld Sommer, og det har knebet for mange af dem at faa modnet deres Ved, før det tidlige og kolde Efteraar faldt ind, og Vinteren standsede yderligere Muligheder for Rekreation. Der er derfor ikke den mindste Tvivl om, at en yderligere Decimering af de mindre haardføre og mange af vore kærester Planter vil være et af Vinterens triste Resultater. Da dette desuden øjeblikkeligt vil have til Følge, at mangfoldige Hække og andre Plantninger vil forsvinde, og at man hverken kan faa Erstatningsplantninger i de tilsvarende Størrelser eller kan forvente bevilliget de fornødne Midler til Efterplantninger i blot tilnærmelsesvis det Omfang, som der bliver Tale om, turde det være paa sin Plads at drøfte og overveje, hvorvidt der nu ikke var en gunstig Anledning til at forandre Principper mere end Planter alene.

Det kan jo for det første ofte være ganske betydelige Summer, det drejer sig om, — ved en af de større Kirkegaarde maatte man for Aaret 1940-41 anvende over 100,000 Kr. for blot at erstatte det udgaede paa de Gravsteder, Kirkegaarden havde Erstatningspligt overfor (Legatgrave), foruden at der selvfølgelig i andre Omraader udenfor Gravene ogsaa maatte bevilliges betydelige Beløb til Efterplantninger. For det andet er der jo ogsaa visse Gener ved nogle af Plantningerne, navnlig dette, at Luften i Gravstedsomraaderne bliver indelukket og derved begunstiger Skimmelsvampe o. m. a., naar Gravstederne er indhegnet af relativ høje Hække. At der ogsaa er visse formelle eller æstetiske Gener derved er sikkert, navnlig naar Kirkegaarden ikke er helt Herre over, hvad der plantes, og hvordan det plantede vedligeholdes; og den stærke Opdeling af Gravfelterne i disse stærkt afgrænsede og indrammede Felter vanskeliggør det i høj Grad at faa Gravstederne til at gaa op i en højere Enhed med Kirkegaardsomraadet.

Imidlertid er der paa de velordnede og nyere Kirkegaarde sædvanligt ikke een, men 2 Slags Plantninger som opdeler den og afslutter dens Afdelinger, nemlig 1) Isoleringsplantningerne, der afgrænser og lukker omkring Gravgaardene, og 2) Gravstedernes Hække. Af disse Plantninger er de første ubetinget de vigtigste. Og det vil sikkert ikke være opportunt at gaa bort fra dette Princip om Opdeling af Kirkegaardene i Gravgaarde. De gamle Kirkegaarde ejer ikke disse Gravgaarde, og hvor det ikke drejer sig om smaa Landsbykirkegaarde, lider de stærkt derunder, idet Kirkegaardsbilledet bliver uroligt, og de Besøgende intetsteds finder den Fred, som behøves, naar man ugenert vil pleje en Grav og forrette Andagt derude eller blot vil dvæle der i Mindet om dem, der gik bort.

Ryghækkene hører til den anden Kategori af Plantninger, og bidrager ofte væsentlig til at give Kirkegaardsbilledet Ro, idet de, naar de er af tilstrækkelig Højde, baade skjuler Monumenternes uskønne Bagsider og danner en passende Baggrund for Gravmælerne samt desuden til en vis Grad isolerer Gravene fra hinanden, i hvert Fald Række fra Række.

Men noget saadant gør Side- og Forhækkene ikke. De vanskeliggør det ofte at komme ind paa Graven, — og denne Vanskelighed melder sig saavel overfor de Besøgende som overfor Kirkegaardens Personale under deres Arbejde med Vedligeholdelsen. Som allerede nævnt virker de desuden som en Art Drivhuse for Fremvæksten af Sygdomme i Planterne, — og er de borte, og er Omraadet iøvrigt atter bragt i Orden, saa viser Gravstedet sig ofte paa en helt ny og god Maade, og virker langt mere behageligt og umiddelbart, end naar det er indesluttet. Nogle Gravsteder er anlagt med Hækkene som Basis, og de er maaske ikke helt saa gode som før, men i hvert Fald efter en let Omlægning vil alle Gravsteder i Almindelighed vinde ved en Bortfjernelse af de relativ høje og generende Side- og Forhække.

Spalten tilvenstre:
Fig. 5.
Bagtil Buskplantning,
lave Buksbomkanter
paa Siderne og
ingen Forhække.
Urnehave i
Asminderød.
Foto: J. Th. 1939.

Fig. 6-7.
Nye Løsninger paa
Indhegningspørgs-
maalet. Essen 1938.
Foto: J. Th.

Spalten tilhøjre:
Fig. 8-12.
Nye Løsninger paa
Indhegningspørgs-
maalet (Dresden,
Essen m. fl. St.)
Foto: J. Th.

Dette er da det positive Forslag, som her skal fremsættes. Naar Foraaret afslører de store Tab af værdifuldt Plantemateriale, skal man ikke udelukkende give Planteskolerne Ordre paa at levere saa og saa mange Planter af samme Art som de udgaaede, eller som kan tænkes at erstatte dem. Og man skal heller ikke sige, at naar vi nu 2 Gange har lidt Skuffelser over Planterne, er der ikke andet at gøre end at gaa til Opsætning af Jerngittere, Stakitter, Stenrammer eller andet, som tidligere har været brugt; de gaar da i hvert Fald ikke ud, og saa er Gravstedet da atter forsvarlig indhegnet. Nej, — man skal for det første huske, at der er ingensomhelst Grund til at hegne »forsvarligt«! Kirkegaardens Yderhegn og det viede Sted borger for, at der ikke sker nogen større Vold, — og paa den velindrettede Kirkegaard er det enkelte Gravsted ikke udsat for uberettiget Færdsel, — derfor har Stakitter og Gittere ingen fornuftig Basis, saadan som de har det, hvor der ikke er afstukne Linjer og ordentlige Veje at færdes paa.

Derimod skal man se paa Gravstederne og paa Gravstedsomraadet, og saa skal man undersøge, om det nu ogsaa vil være noget virkeligt Tab, dersom Indhegningsplanterne forsvinder — altsaa et æstetisk Tab, for at det er et pekuniært Tab lader sig høre. Og skøner man, at man kan opnaa et smukt Resultat ogsaa uden de høje Hække, saa vælger man noget andet til at indramme Gravstederne, og der kunde da være Grund til at gaa over til lave, gode og holdbare Kantplanter, saasom Buksbom, Teucrium, Sedum, Thuja nana, Dværgberberis o. fl. a.

Men der kan ogsaa være Tale om en helt anden Løsning, nemlig faste Kanter foran og Afgrænsninger, der tillige kan tjene til Passage paa Siderne. Hertil kan anvendes enten Klinker eller Fliser; begge kan sættes paa Kant fortil og danne Stier paa Siderne; de virker billedmæssigt ikke adskilende, og de er en betydelig Støtte under Vedligeholdelsesarbejdet, ligesom de selv er

overordentlig lette at vedligeholde og renholde. De er langt at foretrække fremfor Stenrammerne, og de er i ganske særlig Grad at foretrække fremfor høje Stakitter, Gittere og andet, der generer Passagen og er i Vejen ved Begravelserne.

Og endelig kan der være Mulighed for helt andre og helt nye Løsninger, — noget som flere af de foran bragte Billeder formodentlig kan give Antydninger af.

De nye Kriges Grave

I sin Bog »Danmark sender en Ambulance« (1940) bringer den danske Læge *Halfdan Lefèvre* efterfølgende gribende Linjer fra Ilmee, langt inde i Karelen, om Finlands Omsorg for de faldne Lig:

»Klokken ringede fra den gamle Kirkeovre i Skoven, for sidste Gang vel i lange Tider; thi snart rykkede de Gudløse ind her, og de vilde ogsaa finde Klokketaarnet tomt. Nu rullede Vognene ud af Gaardsleddet, paa den forreste var stablet tolv Kister, de sidste Dages døde, Adressekortene lyste paa Laagene. Under hele Krigen blev de faldne fra alle Fronter sendt hjem for at begraves i Hjemegnens Jord. I disse Døgn førtes mange døde bort fra Karelen; thi ingen kunde tænke sig at efterlade dem, der var faldet for Landet, i Fjendens Vold. Jeg saa et Eksempel herpaa, da jeg om Aftenen, min sidste her paa Ilmee, gik en Tur igennem den maanehvide Skov. Uden for Gaardsleddet mødte jeg et Skikompagni paa Vej ind paa Gaardspladsen; mange overnattede i disse Dage i vore store Lader og Stalde. Mændene gled tavse forbi, Maanen blinkede i de blanke Geværløb, efter dem kom en lang Række tungtlastede Ammunitions-Slæder. Sneens Sang under Mederne, Hestenes Prust, Seletøjets Knirken og dæmpede Raab fra de pelsklædte Kuske brød Stilheden; da jeg var naaet ud til Kirkegaarden, standsede jeg, for et betagende, mærkeligt Syn udspillede sig her i Maane-